

AUTOREFERAT

1. Dane osobowe

dr Małgorzata Kułakowska
Zakład Języka Polskiego
Instytut Polonistyki i Dziennikarstwa
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Rzeszowski

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

2004 r. – stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa polskiego uzyskany na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego; temat rozprawy doktorskiej: *Psalterz puławski – porównawcze studium leksykalne: na materiale psalterzy staropolskich* (promotor: prof. dr hab. Barbara Greszczuk, recenzenci: prof. dr hab. Krystyna Kleszczowa i prof. dr hab. Stanisław Koziara)

1994 r. – tytuł magistra filologii polskiej o specjalności nauczycielskiej uzyskany w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie; temat pracy magisterskiej: *Rozwój słownictwa staropolskiego na przykładzie pierwszej części Psalterza floriańskiego i Psalterza puławskiego* (promotor: prof. dr hab. Barbara Greszczuk)

2014 r. – tytuł zawodowy logopedy uzyskany na Uniwersytecie Rzeszowskim (Podyplomowe Studia Logopedii); temat pracy dyplomowej: *Wymowa spółgłosek miękkich u dzieci z klasy I w Szkole Podstawowej nr 28 w Rzeszowie* (promotor: dr hab. prof. UR Agnieszka Myszka)

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od stycznia 2019 r. – adiunkt dydaktyczny w Zakładzie Języka Polskiego w Instytucie Polonistyki i Dziennikarstwa Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Od 2017 r. do 2018 r. – starszy wykładowca w Zakładzie Języka Polskiego w Instytucie Filologii Polskiej (od 2018 w Instytucie Polonistyki i Dziennikarstwa) Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Od 2005 r. do 2016 r. – adiunkt w Zakładzie Języka Polskiego w Instytucie Filologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Od 2001 r. do 2005 r. – asystent w Zakładzie Polszczyzny Historycznej i Dialektologii, potem (od września 2002 r.) w Zakładzie Języka Polskiego Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Od 1995 r. do 2001 r. – asystent w Zakładzie Polszczyzny Historycznej i Dialektologii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie.

Ponadto w okresie od 15.12.1994 r. do 30.06.1995 r. byłam zatrudniona na stanowisku nauczycielki w Szkole Podstawowej nr 8 w Rzeszowie, a w okresie od 24.08.2015 do 25.08.2016 r. na stanowisku referenta do spraw obsługi konsularnej w Wydziale Konsularnym Ambasady RP w Kijowie.

4. Osiągnięcia naukowo-badawcze i zainteresowania naukowe

Moje zainteresowania językiem staropolskim ukształtowały się w okresie studiów filologicznych w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie. Zagadnieniom z obszaru historii języka polskiego poświęciłam pracę magisterską, w której badałam

rozwój słownictwa najstarszych psalterzy staropolskich. Te zainteresowania naukowe kontynuowałam w pierwszych latach pracy, skupiając się przede wszystkim na badaniach leksyki *Psalterza puławskiego*, a także na innych cechach językowych tego zabytku. Do czasu obrony dysertacji doktorskiej, pt. *Psalterz puławski – porównawcze studium leksykalne: na materiale psalterzy staropolskich*, opublikowałam 14 artykułów naukowych, z czego 8 było poświęconych językowi dawnych psalterzy staropolskich, zwłaszcza leksyce (zob. załącznik 4: cz. II. pkt. E). Analizy językowe, oparte na szeroko pojętej metodologii kognitywnej, dotyczyły przede wszystkim słownictwa jako podstawowego budulca językowego obrazu świata, a także kognitywnej analizy metaforyki biblijnej. Wyniki badań na konferencjach naukowych poświęconych problematyce języka biblijnego, a także na spotkaniach z cyklu *Światy za słowami* dotyczących badań językoznawczych (zob. załącznik 4: cz. II, pkt. G).

Ze względu na zakres badań w tym okresie prowadziłam głównie zajęcia dydaktyczne z historii języka, gramatyki historycznej i dialektologii, czego efektem był udział w konferencji poświęconej dydaktyce uniwersyteckiej i przedstawienie propozycji zmian w programach nauczania przedmiotów historycznojęzykowych.

Drugim nurtem moich naukowych zainteresowań był język młodzieży, zwłaszcza zrzeszonej w ZHP. Efektem tych badań stały się dwa artykuły poświęcone przezwiskom młodzieży oraz językowi środowiskowemu. Oba zostały napisane przy zastosowaniu metodologii socjolingwistycznej.

Po obronie doktoratu w 2004 roku kontynuowałam podjęte wcześniej tematy badawcze, zwłaszcza w zakresie analizy językowego obrazu świata w tekstach religijnych. Szerzej zajęłam się zagadnieniami z zakresu dydaktyki historii języka polskiego, dzięki czemu powstał cykl publikacji oraz podręcznik akademicki. Opublikowałam również artykuły dotyczące glottodydaktyki. Zasygnalizowany tu dorobek naukowy, zgromadzony po uzyskaniu stopnia doktora, przedstawiam w dalszej części autoreferatu.

Analiza językowego obrazu świata została też wykorzystana do badania nazw własnych. Wyniki tych badań zostały przedstawione w publikacjach tworzących cykl, który jest wskazany jako osiągnięcie naukowe.

4.1. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.)

a) Tytuł osiągnięcia naukowego:

Językowy obraz grupy ludzi w badaniach onomastycznych i leksykalnych

- b) Na wskazane osiągnięcie składa się cykl 6 artykułów naukowych, w tym jeden w języku ukraińskim. Omawiane w nich zagadnienia zostały przedstawione na pięciu konferencjach międzynarodowych, w tym czterech zagranicznych, dwóch zorganizowanych przez Kijowski Narodowy Uniwersytet im. Tarasa Szewczenki (Ukraina), jednej zorganizowanej przez Uniwersytet Preszowski (Słowacja) i jednej zorganizowanej przez Uniwersytet Komeńskiego w Bratysławie (Słowacja) oraz jednej krajowej zorganizowanej w Krakowie przez Instytut Języka Polskiego PAN i Uniwersytet Jagielloński (zob. załącznik 4: cz. II, pkt. F, poz. 4-7; 12). Ponadto problematyka językowego obrazu grupy ludzi w badaniach onomastycznych została omówiona w kolejnych przygotowywanych do druku czterech referatach, które przedstawiłam na konferencjach międzynarodowych, dwóch zagranicznych, jednej zorganizowanej przez Kijowski Narodowy Uniwersytet im. Tarasa Szewczenki (Ukraina) (zob. załącznik 4: cz. II, pkt. F, poz. 9), jednej

zorganizowanej przez Uniwersytet Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy (Słowacja) (zob. załącznik 4: cz. II, pkt. F, poz. 8) oraz dwóch krajowych, jednej zorganizowanej przez Uniwersytet Warszawski i Uniwersytet Stanu Środkowo-Zachodniego w Irati (Brazylia) w Warszawie (zob. załącznik 4: cz. II, pkt. F, poz. 13) i jednej zorganizowanej przez Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Kazimierzu Dolnym (zob. załącznik 4: cz. II, pkt. F, poz. 14). Publikacje tworzące cykl są zamieszczone jako rozdziały w dwóch monografiach zagranicznych (poz. 2, 3 zamieszczonego niżej spisu), dwóch monografiach krajowych, w tym jednej o zasięgu międzynarodowym (poz. 1, 6 zamieszczonego niżej spisu) oraz w dwóch czasopismach (poz. 4, 5 zamieszczonego niżej spisu), w tym jednym zagranicznym. Poniżej przedstawiam spis publikacji w porządku chronologicznym:

1. Małgorzata Kułakowska, *Nazwy harcerskie w Hufcu ZHP Rzeszów w latach 1989-2009*, [w:] *Rzeszów i okolice. Język – historia – kultura*, pod red. J. Lizak, E. Błachowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, s. 97-107, recenzent: prof. dr hab. Anna Piotrowicz.
2. Małgorzata Kułakowska, *Nazewnictwo przedszkoli w województwie podkarpackim*, [w:] *Jednotlive a vseobecne v onomastike, 18. Slovenská onomastická konferencia*, red. M. Ološtiak, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, ACTA FACULTATIS PHILOSOPHICAE UNIVERSITATIS PREŠOVIENSIS, Jazykovedný zborník č.39 (AFPh UP 350/341), Preszów 2012, s. 302-312, recenzenci: prof. Paed Dr.LubomírKralčák, PhD; PhDr. Milan Majtán.
3. Małgorzata Kułakowska, *Nazwy związków, stowarzyszeń i partii. Antroponimy zbiorowe czy chrematonimy?*, [w:] *19. Slovenská onomastická konferencia. Bratislava 28.-30. apríla 2014*, red. I. Valentová, VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akademie vied, Bratislava 2015, s. 498-506, recenzenci: Prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc.; doc. PhDr. Elena Krasnovská.
4. Małgorzata Kułakowska, „*Терористи, повстанці, урядові сили*” – *способи номінації учасників конфлікту в Сирії в польських інтернет-медіа*, „Стиль і Текст”, Випуск 2, 2018, с. 16-28.
5. Małgorzata Kułakowska, „*Terroryści czy powstańcy?*” *Sposoby nominacji uczestników konfliktu w Donbasie na przykładzie tytułów w polskich mediach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego; „Słowo. Studia Językoznawcze” 8/2017, s. 104-112, recenzenci: prof. dr hab. Helena Synowiec, dr hab. prof. UŚ Andrzej Charciarek.
6. Małgorzata Kułakowska, *Interferencje kulturowe na przykładzie imion Polaków mieszkających na terenie Kijowskiego Obwodu Konsularnego*, [w:] *Onomastyka – neohumanistyka – nauki społeczne*, red. U. Bijak, H. Górny, M. Magda-Czekaj, Kraków 2018, s. 301-313.

Ponadto problematykę językowego obrazu grupy ludzi przedstawiłam na dwóch zagranicznych konferencjach międzynarodowych. W Bańskiej Bystrzycy, na Uniwersytecie im. Mateja Bela, w czerwcu 2016 roku wygłosiłam referat pt. *Irradiacja onomastyczna i jej funkcje w nazwach jednostek organizacyjnych Związku Harcerstwa Polskiego* (zob. załącznik 4: cz. II, pkt. F, poz. 8). Tekst referatu został zrecenzowany i złożony do druku jako rozdział monografii, która zostanie opublikowana na Słowacji. W Kijowie, w Kijowskim Narodowym Uniwersytecie im. Tarasa Szewczenki, w listopadzie 2018 roku, zaprezentowałam referat pt. *Nazwy bractw rycerskich jako element budowania wizerunku grupy rekonstrukcyjnej* (zob. załącznik 4: cz. II, pkt. F, poz. 9). Zrecenzowany pozytywnie tekst referatu oczekuje na druk w czasopiśmie „Słowo. Studia Językoznawcze” 9/2018. Tematykę językowego obrazu grupy ludzi prezentowałam również na dwóch krajowych konferencjach międzynarodowych. W Warszawie, na Uniwersytecie Warszawskim, w czerwcu 2018 roku przedstawiłam referat pt. *Imiona Polaków i osób polskiego pochodzenia w Brazylii i na Ukrainie jako przejaw*

interferencji kulturowej (zob. załącznik 4: cz. II, pkt. F, poz. 13). W Kazimierzu Dolnym na konferencji zorganizowanej przez Uniwersytet Marii Skłodowskiej-Curie, w październiku 2018 roku wygłosiłam referat pt. *Deminutiwa w nazwach grup dzieci* (zob. załącznik 4: cz. II, pkt. F, poz. 14). Teksty obu referatów zostaną złożone do druku w czasopiśmie naukowym w bieżącym roku.

Przedstawiony cykl jest częścią większego projektu badawczego, w ramach którego powstaje monografia *Językowo-kulturowy obraz grupy dzieci utrwalony w nazwach grup (Na przykładzie nazw drużyn i gromad zuchowych)*. Pracę nad monografią oceniam jako zaawansowaną. Publikacja została zgłoszona do druku w Wydawnictwie Uniwersytetu Rzeszowskiego w roku 2018.

c) Omówienie celu naukowego w/w prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

W prezentowanym cyklu głównym przedmiotem analiz uczyniłam nazwy grupy ludzi. Jako główną, choć nie jedyną, metodologię badawczą przyjąłam teorię językowego obrazu światamieszczącą się w założeniach językoznawstwa kognitywnego. Jest to perspektywa badawcza nazw własnych pozwalająca dostrzec związki nazw z sytuacjami, w których powstają, a także ustalić system wartości funkcjonujący w danej grupie. Ten nurt badań nad propriami, noszący nawet onomastyki kulturowej, reprezentuje obecnie wielu badaczy. Większość onomastów prowadzi jednak głównie badania językowego obrazu świata zakreślonego w toponimach – są to m.in. Danuta Lech-Kirstein, Agnieszka Myszka, Tomasz Jelonek.

Niewiele jest natomiast tego typu badań dotyczących socjoideonimów, które pokazywałyby, jakie wartości są istotne w obrazie grupy ludzi, którą dana nazwa określa – wymienić tu można części monografii Artura Gałkowskiego oraz rozdział w publikacji Ewy Rzetelskiej-Feleszko poświęcony nazwom partii i artykuł Urszuli Wójcik dotyczący nazw organizacji pożytku publicznego. Brakuje natomiast ujęć o charakterze monograficznym, które przedstawiałyby rekonstrukcję językowego obrazu grupy ludzi w socjoideonimach oraz innych nazwach własnych.

Podstawę naukowo-teoretyczną cyklu stanowi artykuł *Nazwy związków, stowarzyszeń i partii. Antroponimy zbiorowe czy chrematonimy?*, w którym zostały omówione socjoideonimy i antroponimy jako prototypowe kategorie nazw własnych zawierające językowy obraz grupy ludzi.

Zagadnieniom językowego obrazu wartości i wynikającej z niego funkcji wychowawczej niektórych socjoideonimów poświęciłam artykuł pt. *Nazwy harcerskie w Hufcu ZHP Rzeszów w latach 1989-2009*. Analizowałam także nazwy harcerskie, zwłaszcza nazwy gromad zuchowych w kontekście stereotypów, które motywują powstawanie propriów z formacjami deminutywnymi. Wyniki tych analiz przedstawiłam w referacie pt. *Deminutiwa w nazwach grup dzieci*, który wygłosiłam na Międzynarodowej i Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej w Kazimierzu Dolnym, w październiku 2018 roku.

Socjoideonimy jako nazwy grup mogą też pełnić funkcję swoistych wizytówek, prezentować zainteresowania członków danego zespołu, czyli kreować wizerunek grupy. Temu zagadnieniu był poświęcony referat pt. *Nazwy bractw rycerskich jako element budowania wizerunku grupy rekonstrukcyjnej*, który przedstawiłam na międzynarodowej konferencji poświęconej problemom języka i dziennikarstwa w Kijowie, w listopadzie 2018 roku.

Kolejnym zjawiskiem dotyczącym językowego obrazu grupy ludzi jest irradycja onomastyczna, dzięki której powstają serie nazewnicze. W przypadku socjoideonimów, nazywających grupy o rozbudowanej hierarchii, serie te są motywowane wyrazami

należącymi do pól semantycznych o złożonej budowie. Dzięki temu nazwy grup i wchodzących w ich skład podgrup tworzą system, który pozwala oddać wewnętrzne podziały oraz zależności pomiędzy grupą i tworzącymi ją mniejszymi zespołami. Problematyka irradacji onomastycznej była tematem referatu pt. *Irradiacja onomastyczna i jej funkcje w nazwach jednostek organizacyjnych Związku Harcerstwa Polskiego*, który przedstawiłam na Słowackiej Konferencji Onomastycznej w Bańskiej Bystrzycy, w czerwcu 2017 roku.

Nazwy grup ludzi występują także w innych propriach. Należą do nich wszelkiego rodzaju tytuły, które informują o działaniach tych grup. Współczesne media nie tylko przekazują informacje, ale także starają się narzucić odbiorcy określony światopogląd, poprzez wartościowanie. Odbywa się to dzięki odpowiedniemu doborowi określeń różnych grup, np. uczestników konfliktu. Językowy obraz uczestników konfliktów na Ukrainie i w Syrii badałam, analizując tytuły informacji w polskich mediach internetowych. Owocem tych analiz są dwa następujące artykuły: „*Терористи, повстанці, урядові сили*” – *способи номінації учасників конфлікту в Сирії в польських інтернет-медіа* („*Terrorysty, powstańcy, rządowe siły*” – *sposoby nominacji uczestników konfliktu w Syrii w polskich mediach internetowych*); „*Terrorysty czy powstańcy?*” *Sposoby nominacji uczestników konfliktu w Donbasie na przykładzie tytułów w polskich mediach*.

System wartości, który wyznaje dana grupa, można też badać, analizując imiona jej członków. Wybór imienia dla dziecka jest znakiem tożsamości, zwłaszcza w przypadku, gdy grupa stanowi mniejszość. Zagadnienia te przedstawiłam w artykule pt. *Interferencje kulturowe na przykładzie imion Polaków mieszkających na terenie Kijowskiego Obwodu Konsularnego* oraz w referacie pt. *Imiona Polaków i osób polskiego pochodzenia w Brazylii i na Ukrainie jako przejaw interferencji kulturowej*, który wygłosiłam w Warszawie w czerwcu 2018 roku.

Poniżej omawiam wyniki badań przedstawionych w artykułach i referatach tworzących cykl: *Językowy obraz grupy ludzi w badaniach onomastycznych i leksykalnych*.

Socjoideonimy i antroponimy jako prototypowe kategorie nazw własnych zawierające językowy obraz grupy ludzi

Socjoideonimy są kategorią onimiczną stosunkowo niedawno włączoną do obszaru badań onomastyki. Została ona opisana przez Artura Gałkowskiego dopiero w 2008 roku, jako część chrematonimii. Wcześniej nazwy grup nie były zbyt często analizowane, badacze traktowali je jak antroponimy zbiorowe. Z tego względu za istotne zadanie uznałam rozgraniczenie tych dwóch grup nazw własnych i wskazanie kategorialnych cech socjoideonimów. Wyniki tych obserwacji przedstawiłam w artykule pt. *Nazwy związków, stowarzyszeń i partii. Antroponimy zbiorowe czy chrematonimy?*

Językowy obraz grupy ludzi może być kreowany w różnego typu nazwach własnych. Wśród nich należy jednak wyróżnić takie, których podstawową funkcją jest nazywanie grup ludzi. Są to antroponimy zbiorowe oraz socjoideonimy. Analiza antroponimów zbiorowych i socjoideonimów pozwoliła wskazać różnice w następujących obszarach: kreowanie obrazu grupy w danej nazwie i sposób wyrażania kolektywnego charakteru grupy, sposoby powstawania tych nazw oraz sposoby tworzenia nazw członków wspólnot określanych tymi propriami, struktura nazw (w przypadku socjoideonimów najczęściej wieloczłonowa z rozbudowanym członem deskrypcyjnym).

Odmienne profilowanie pojęcia grupy ludzi jest podstawowym procesem związanym ze znaczeniami konotacyjnymi nazw, pozwalającym odróżnić socjoideonimy społecznościowe i antroponimy zbiorowe. Nazwy należące do pierwszej kategorii prymarnie wskazują na cel, który realizuje wspólnie grupa ludzi. Antroponimy zbiorowe natomiast

prymarnie wskazują grupę ludzi, których coś łączy, niekoniecznie wspólnie realizowany cel. Owym spoiwem może być np. wspólny obszar zamieszkania, wspólnota etniczna, itp.

Obie kategorie onimiczne powstają na bazie określeń grup ludzi postrzeganych jako jedność i niepowtarzalna całość. Różnią się jednak sposobami wyrażania kolektywności. W większości antroponimów zbiorowych kolektywność znajduje wyraz w kategorii morfologicznej – liczbie mnogiej, która pełni funkcję semantyczną. W socjoideonimach natomiast kolektywność może być wyrażana na kilka sposobów. Stosunkowo rzadko kolektywność jest konceptualizowana poprzez użycie liczby mnogiej. Socjoideonimy często mają człon deskrypcyjny, w którym znajduje się rzeczownik o znaczeniu kolektywnym, taki jak np. *gromada*, *zrzeszenie*, *zespół*, itp. Rzeczownik ten informuje o tym, że nazwa dotyczy grupy ludzi. Niekiedy dodatkowo obok niego pojawia się collectivum, np. *harcerstwo*, *nauczycielstwo* (por. nazwy typu: *Związek Nauczycielstwa Polskiego*). Są też nazwy grup społecznych, np. partii, w których brak jakichkolwiek wykładników kolektywności, np. *Prawo i Sprawiedliwość*, *Nowoczesna*, itp. Nazwy te stanowią skrajny przykład wysunięcia na plan pierwszy celu – wartości, wokół których skupia się dana grupa.

Socjoideonimy i antroponimy zbiorowe różnią się także momentem powstawania – antroponimy zbiorowe określają grupę ludzi, która istnieje już od pewnego czasu, natomiast socjoideonimy powstają wraz z grupą, mają bowiem służyć integracji wokół wyznaczonych celów i wyznawanych wartości.

Sposoby tworzenia nazw członków grup są kolejną różnicą między antroponimami zbiorowymi i socjoideonimami. Opisowy sposób nominacji (np. członek zastępu *Lisów*, a nie *Lis*) jest warunkowany konceptualizacją grupy jako całości. Natomiast tworzenie derywatów o statusie apelatywów, które powstają na bazie antroponimów zbiorowych (np. *Niemiec*, nazwa członka narodu określanego antroponimem zbiorowym *Niemcy*) jest związane z konceptualizacją grupy jako zbioru poszczególnych osób.

Warto zauważyć, że granice kategorii socjoideonimów są rozmyte. W centrum znajdują się nazwy prototypowe, które mają wieloczłonową budowę, z rozbudowanym członem deskrypcyjnym, który zawiera rzeczownik o znaczeniu kolektywnym i tzw. nazwę właściwą, która może przybierać różne formy. Nazwy te profilują dwie cechy nazywanych obiektów – zarówno ‘bycie grupą’, jak i cel grupy, wskazany przeważnie w nazwie właściwej. Peryferia tej kategorii tworzą nazwy zbliżone formalnie do antroponimów złożonych, w których na plan pierwszy wysuwa się ‘bycie grupą’, oraz nazwy zbliżone formalnie do socjoideonimów ideacyjnych, będących tytułami różnych społecznych akcji, które gromadzą wokół siebie ludzi. Tego typu nazwy profilują jedynie cel danej grupy.

Nazwy wartości w językowym obrazie grupy ludzi – wychowawcza funkcja socjoideonimów

W nazwach grup bardzo często można znaleźć odwołania do wartości wyznawanych przez dane środowisko. O zagadnieniach dotyczących kreowania nazw grup i o wartościach w tych nazwach piszę w artykule: *Nazwy harcerskie w Hufcu ZHP Rzeszów w latach 1989-2009*. Językowy kształt nazw używanych w harcerstwie jest uwarunkowany zaleceniami formułowanymi przez metodyków. Można określić je jako postulat, by nazwy spełniały rolę wychowawczą – wskazywały na wartości pożądane w wychowaniu młodych ludzi.

Analiza jednostek onimicznych używanych w ZHP pozwala zauważyć, że nazwa danego zastępu, czy drużyny, stanowi jeden z elementów spójnego systemu identyfikacyjnego grupy, obok znaków graficznych i innych symboli, takich jak piosenki, okrzyki itp. Nazwa wraz z innymi elementami pełni funkcję identyfikującą, a jednocześnie spajającą wewnątrz daną grupę. W przypadku nowszych nazw, do których można zaliczyć nazwy harcerskie, istnieje możliwość zbadania motywacji towarzyszących procesowi nominacji. Pozwala to odkryć

intencje kreatorów nazw, ustalić, w jaki sposób za pomocą socjoideonimu tworzą językowy obraz grupy, którą nazywają.

Analiza zebranego materiału onimicznego pozwoliła ustalić, że wśród nazw harcerskich część powstaje w wyniku nominacji opartych na wyborze patrona. Można je zaliczyć do nazw pamiątkowych. Funkcja wychowawcza tego typu nazw przejawia się we wskazywaniu wzorców osobowych, promowaniu określanych postaw. Obok zasłużonych działaczy harcerskich, patronami drużyn najczęściej są żołnierze lub całe formacje wojskowe, co może świadczyć o wskazywaniu na taką wartość, jak patriotyzm kojarzony z walką o ojczyznę. Potwierdza to również tradycję paramilitarnych zainteresowań harcerzy.

Kolejna grupa harcerskich nazw powstaje w wyniku kreacji. Należy tu wyróżnić kreacje o charakterze metaforycznym, np. *Sokoły*, *Wikingowie*, które odnoszą się do wartości ważnych dla członków drużyny czy gromady. Oprócz nich pojawiają się też, choć nieco rzadziej, kreacje realistyczne, w których pożądane cechy są nazywane wprost, np. *Dzielne Zuchy*. Oba typy kreacji można nazwać życzącymi. W ten sposób najczęściej są tworzone nazwy grup skupiających najmłodszych członków ZHP. Wartości, na które wskazują nazwy, są też wskazywane w dokumentach ważnych dla członków organizacji, np. w Prawie Zucha i znaczeniach symboli. Przykładowo słońce symbolizujące radość i pogodę ducha jest elementem znaczka zucha. Takie wartości pojawiają się często w nazwach gromad zuchowych, jako kreacje metaforyczne, np. *Słoneczna Gromada* lub realistyczne, np. *Wesołe Smerfy*.

Oprócz onimów wskazujących na wartości, w zbiorze nazw harcerskich są też takie, które odzwierciedlają zakorzenione w języku stereotypy dotyczące dzieci. Najczęściej w nazwach tych jest eksponowane przekonanie, że dzieci są małe, są to nazwy typu *Mali Wędrowcy*. Szerzej, ten stereotyp, przejawiający się także w występowaniu formacji deminutywnych w nazwach gromad zuchowych, omówiłam w referacie: *Deminutiva w nazwach grup dzieci*, wygłoszonym na XXI Międzynarodowej i Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej pt. *Terminologia onomastyczna. Nazwotwórstwo*. Referat ten zamierzam opublikować w jednym z czasopism językoznawczych.

Kreowanie wizerunku grupy w socjoideonimach

Nazwy różnych grup są niejako ich wizytówkami. Takie spojrzenie na nazwę grupy pozwala twórcom nazwy kreować w niej językowy wizerunek zespołu. Zjawisko to analizowałam na przykładzie nazw grup odtwarzających czasy średniowiecza, czyli tzw. bractw rycerskich. Wyniki analiz przedstawiłam w referacie: *Nazwy bractw rycerskich jako element budowania wizerunku grupy rekonstrukcyjnej*. Tekst tego wystąpienia został już zrecenzowany i będzie opublikowany w czasopiśmie „Słowo. Studia Językoznawcze” 9/2018 (planowane wydanie w 2019 roku).

Analiza zebranego materiału onimicznego pozwala stwierdzić, że nazwy bractw rycerskich pełnią ważną rolę w budowaniu wizerunku grupy rekonstrukcyjnej. Kreowanie świata dawnych rycerzy jest możliwe dzięki następującym zabiegom nazwotwórczym: 1) wkomponowanie w strukturę nazwy bractwa określeń dawnych jednostek militarnych – w miejscu deskrypcyjnej grupy apelatywnej pojawiają się apelatywy typu *chorągiew*, *hufiec*, *drużyna*, *rota*, *kompania*, *zakon rycerski*, itp.; 2) wprowadzenie do członu lokalizującego, który nawiązuje do współczesnego miejsca działania danej grupy, historycznych określeń jednostek terytorialnych takich jak: *ziemia*, *komturia*, *komandoria*, *księstwo* i apelatywów kojarzących się z czasami rycerskimi, jak np. *zamek*; 3) wybór nazwy z członem posesywnym, który odtwarza realia średniowiecza, najczęściej występują tu nazwy postaci i rodów historycznych, np. *Janusz Brzozogłowy*, *herb Wieniawa*, *ród Gryfitów*; 4) wybór nazwy z patrocimium (imieniem patrona) nawiązujący do danych nazw oddziałów militarnych, np. *Łucznicy św. Jerzego*, *Chorągiew św. Barbary z Nikodemii*.

Nazwy bractw rycerskich, poprzez nawiązanie do realiów średniowiecza, pełnią podobną rolę jak stroje czy uzbrojenie – pozwalają na „wejście w rolę”, wcielenie się w dawnych rycerzy.

Irradiacja onomastyczna jako sposób obrazowania wewnętrznych podziałów w grupie

Zjawisko irradiacji onomastycznej polega na tym, że dla desygnatów mających wspólne cechy są tworzone nazwy motywowane apelatywami należącymi do jednego pola semantycznego. Onomaści opisywali przykłady tworzenia serii nazewniczych dla grup desygnatów nieposiadających wewnętrznej hierarchii, np. ulic, wyrobów przemysłowych.

Można wskazać jednak takie serie nazewnicze, które są motywowane przez wyrazy tworzące pola semantyczne o bardziej skomplikowanej strukturze. Do tego typu serii należą nazwy różnych jednostek Związku Harcerstwa Polskiego, które charakteryzują się wewnętrznymi podziałami. Irradiację onomastyczną w nazwach jednostek ZHP przedstawiłam w referacie: *Irradiacja onomastyczna i jej funkcje w nazwach jednostek organizacyjnych Związku Harcerstwa Polskiego*. Tekst tego referatu został zrecenzowany i przyjęty do druku jako rozdział monografii pt. *Konwergencje a divergencje w proprałnej sfere*.

Zbadanie zebranego materiału pozwala zauważyć, że nazwy gromad zuchowych oraz wchodzących w ich skład tzw. szóstek są motywowane przez wyrazy tworzące zhierarchizowane pola semantyczne, w których wyraz motywujący nazwę gromady zuchowej jest hiperonimem wobec wyrazów motywujących nazwy szóstek. Taki układ nazw w obrębie serii nazewniczej pozwala na wydobycie znaczenia asocjatywnego nazw poszczególnych szóstek ‘bycia grupą, która wraz z innymi grupami tworzy większą całość’. Znaczenia poszczególnych nazw w obrębie pola irradiacyjnego ewokują metaforę: „Gromada zuchowa jest jak grupa konkretnych istot, którą tworzą mniejsze grupki należące do niej, lecz różniące się między sobą”, np. w Gromadzie Zuchowej *Podniebne Ptaki* są szóstki o nazwach: *Papuzki Nierozłączki, Wesole Skowronki, Turbo Orły, Odlotowe Jastrzębie*.

Inny przykład irradiacji onomastycznej to serie nazw motywowanych przez wyrazy należące do tej samej sfery znaczeniowej, powiązane ze sobą na zasadzie asocjacji, np. nazwa miejsca i nazwy roślin spotykanych w tym miejscu. Układ nazw w seriach nazewniczych zarówno w drużynach, jak i gromadach zuchowych pozwala odkryć znaczenia asocjatywne, których funkcją jest wskazywanie na przynależność do tej samej grupy wraz z członkami innych szóstek czy zastępów. Ma to znaczenie wychowawcze, buduje bowiem poczucie przynależności do grupy.

Kreowanie językowego obrazu uczestników konfliktów w polskich mediach

Językowy obraz grupy ludzi jest kreowany także w innych nazwach własnych. Należą do nich tytuły informacji medialnych. Na ich przykładzie można prześledzić mechanizmy kreowania językowego obrazu świata w mediach. Jak zauważają Ryszard Tokarski i Paweł Nowak, medialna wizja świata zawiera elementy wartościujące, ponieważ autorzy przekazu dążą do kształtowania postaw odbiorcy i narzucenia mu określonego światopoglądu czy systemu wartości. Szczególnie wyraźnie tego typu zabiegi są widoczne w tytułach, w których pojawiają się określenia uczestników konfliktów. Problematyce tej są poświęcone dwa artykuły w moim dorobku: *Терористи, повстанці, урядові сили – способи номінації учасників конфлікту в Сирії в польських інтернет-медіа* („*Terrorysty, powstańcy, rządowe siły*” – *способы номинации участников конфликта в Сирии в польских интернет-медиа*); „*Terrorysty czy powstańcy?*” *Способы номинации участников конфликта в Донбасі на прикладzie титулів в польських медіах*.

Zaprezentowana w wymienionych publikacjach analiza sposobów nominacji pokazała, że w tytułach informacji, dotyczących konfliktu w Donbasie, dominują nazwy strony walczącej o oderwanie regionu od Ukrainy, które zawierają komponenty negatywnego wartościowania: *terrorysty, separatysty*. Nazwy te wcześniej były używane do opisu nieco innych zjawisk, dlatego często są dodatkowo określane przymiotnikami *prorosyjski, rosyjski*. W ten sposób w tytułach informacji wskazuje się nie tylko strony konfliktu, ale także mocodawców grup określanych mianem separatystów i terrorystów. Użycie takich określeń wskazuje na przyjęcie ukraińskiego (zwłaszcza w przypadku nazwy *terrorysty*) lub zachodniego punktu widzenia w kreowaniu medialnej wizji świata. Rzadko pojawiało się neutralne określenie *rebelianci* implikujące punkt widzenia dalekiego obserwatora, który nie chce wartościować intencji żadnej ze stron.

W prorosyjskich niszowych mediach pojawiały się inne określenia tworzące pozytywny obraz sił walczących o oderwanie wschodnich regionów od Ukrainy. Należy tu zwrócić uwagę na zdecydowanie pozytywnie nacechowane określenie *powstańcy*, które w intencji autorów miało być ekwiwalentem używanego w rosyjskim dyskursie politycznym określenia *opółceńcy*.

Konflikt w Syrii jest trudniejszy do opisanego w kategoriach: DOBRZY i ŹLI uczestnicy wojny. Powodowane jest to nie tylko geograficzną odległością Syrii, ale także liczbą podmiotów państwowych i pozapaństwowych zaangażowanych w działania wojenne. Analiza tytułów informacji pokazuje, że ich autorzy poprzez wartościowanie uczestników konfliktu (*Terrorysty ISIS, Powstańcy kurdyjscy*) starają uporządkować chaos wojny. Narzucenie własnej siatki pojęć, porządkowanie otaczającej rzeczywistości wiąże się z dążeniem do wykreowania w mediach obrazu wojny, który jest czarno-biały, pozbawiony niuansów. Te wartościujące i zarazem porządkujące zabiegi, zarówno w przypadku tytułów konfliktu w Donbasie, jak i wojny w Syrii, najczęściej dotyczą nazw poszczególnych grup uczestników konfliktów.

Imiona jako wyznacznik tożsamości mniejszości narodowych, na przykładzie analizy imion Polaków mieszkających na Ukrainie i Polonii w Brazylii

Analiza wyborów imion członków danej społeczności również może wskazać wartości, którymi ta społeczność się kieruje. Wyniki tego typu analiz w perspektywie diachronicznej przedstawiała E. Rzetelska-Feleszko, pokazując przemiany wartości istotnych dla Polaków od początków państwa polskiego do czasów współczesnych. Analiza imion Polaków i osób polskiego pochodzenia żyjących poza granicami kraju pozwala na opis interferencji językowej, która jest normą w sytuacji stałego kontaktu dwóch kultur. Decyzje członków badanej grupy, dotyczące wyboru konkretnego imienia dla dziecka i językowego kształtu tego antropimionu w sytuacji kontaktu z polskimi władzami lub polską kulturą, są natomiast przejawem interferencji kulturowej, która informuje o tożsamości badanej grupy. Problematykę interferencji kulturowej oraz wartości, którymi kierują się Polacy i osoby polskiego pochodzenia przy wyborze imienia dla dziecka lub polskiej wersji własnego imienia w różnego typu dokumentach przedstawiłam w dwóch referatach: *Interferencje kulturowe na przykładzie imion Polaków mieszkających na terenie Kijowskiego Obwodu Konsularnego* oraz *Imiona Polaków i osób polskiego pochodzenia w Brazylii i na Ukrainie jako przejaw interferencji kulturowej*. Pierwszy z referatów został opublikowany w monografii *Onomastyka – neohumanistyka – nauki społeczne*, drugi jest na etapie redagowania tekstu, przed recenzją.

Zbadanie ponad 600 imion zapisanych we wnioskach o przyznanie Karty Polaka pozwala zauważyć silną interferencję kulturową w imionach Polaków mieszkających na Ukrainie. Wybór imion z wschodniosłowiańskiego systemu imienniczego wiąże się obawą przed

wyróżnianiem się na tle innych obywateli i jest refleksem dawnego lęku przed represjami wobec polskiej mniejszości z czasów ZSRR. Warto jednak zauważyć, że większość osób składających wnioski o wydanie Karty Polaka stara się znaleźć polski odpowiednik imienia, wskazując w ten sposób na przywiązanie do polskich korzeni.

Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja wśród Polonii w Brazylii, gdzie większość imion należy do portugalskiego/brazylijskiego systemu imienniczego, co może świadczyć o znacznym stopniu asymilacji kolejnych pokoleń polskich emigrantów.

Nazewnictwo przedszkoli w województwie podkarpackim

Na marginesie badań językowego obrazu grupy w nazwach własnych powstał artykuł pt. *Nazewnictwo przedszkoli w województwie podkarpackim*, w którym opublikowałam wyniki badań nazw przedszkoli w województwie podkarpackim. W zależności od rodzaju placówki i charakteru jej działalności (czy najważniejsza jest działalność zarobkowa czy nie) nazwy przybierają różny kształt.

Nazwy placówek publicznych, nienastawionych komercyjnie, spełniają przede wszystkim funkcję identyfikacyjną (podstawową dla nazw własnych) oraz, w niektórych przypadkach funkcję wychowawczą – poprzez wybór patrona i wskazanie wzorców osobowych. Nazwy te można zaliczyć do chrematonimii społecznościowej.

Nazwy placówek prywatnych nie różnią się od innych nazw z kręgu chrematonimii marketingowej. Większość z nich zawiera elementy, które mają wykreować obraz szczęśliwego dzieciństwa bądź wysokiego poziomu nauczania. Są to przeważnie nazwy, które poprzez elementy leksykalne konotujące świat bajek lub świat nauki i edukacji kreują językowy obraz placówki jako miejsca przyjaznego dzieciom, o wysokim poziomie usług. Taka budowa nazw pozwala im pełnić funkcję reklamową, zachęcać rodziców do wyboru danej placówki.

4.2. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Wśród pozostałych publikacji, wydanych po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych, wyróżniam trzy cykle tematyczne: *Styl staropolskich i współczesnych przekładów Księgi Psalmów* (zob. załącznik 4, cz. II, pkt. A), *Historia języka polskiego jako przedmiot dydaktyki szkolnej i uniwersyteckiej* (zob. załącznik 4, cz. II, pkt. B), oraz *Dydaktyka języka polskiego jako obcego* (zob. załącznik 4, cz. II, pkt. C). Ponadto jestem autorką tekstu pt. *Językowy obraz Ukrainy w Sofiówce Stanisława Trembeckiego* (zob. załącznik 4, cz. II, pkt. D), który stanowi rozdział w naukowej monografii redagowanej pt. „*Sofiówka*” Stanisława Trembeckiego – *konteksty i interpretacje* (Rzeszów 2013). Tematykę językowego obrazu świata w tekstach literackich zamierzam kontynuować.

4.2.1. Styl staropolskich i współczesnych przekładów Księgi Psalmów

Cykl publikacji pt. *Styl staropolskich i współczesnych przekładów Księgi Psalmów* jest kontynuacją badań nad psalterzami staropolskimi, które podjęłam przed obroną dysertacji doktorskiej. Tworzy go dziewięć artykułów. Można wśród nich wyodrębnić trzy uzupełniające się serie tematyczne: *Psalmy jako modlitwy chrześcijańskie*, *Językowy obraz Boga w przekładach biblijnych* oraz *Przestrzeń i światło jako archetypowe elementy metafor kreujących sacrum w tekstach religijnych*.

Psalmy jako modlitwy chrześcijańskie

1. *Leksykalne wykładniki stylu modlitwy w staropolskich przekładach „Księgi Psalmów”*, [w:] *Styl a semantyka*, pod red. I. Szczepankowskiej, Białystok 2008, s. 61-78.

2. *Psalmi błagalne we współczesnych przekładach „Pisma Świętego”. Modlitwy czy teksty biblijne?*, [w:] *Cum reverentia, gratia, amicitia... Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogdanowi Walczakowi*, t. 2, pod red. J. Migdał, A. Piotrowskiej-Wojaczyk, Poznań 2013, s. 229-238.

3. *Визначення Бога в молитовній комунікації (на прикладі благальних псалмів)*, Artykuł opublikowany w internetowej wersji pisma naukowego, wydawanego w Kijowie: „Стиль і текст”, Випуск 10, 2009 рік, с. 122-130. Artykuł na stronie: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sit/2009_10/Kulakovs.pdf.

W grupie artykułów zatytułowanej *Psalmi jako modlitwy chrześcijańskie* znajdują się publikacje, w których badam wykładniki stylu modlitewnego w dawnych i współczesnych psalterzach. Przedmiotem analiz są tłumaczenia formuł modlitewnych w psalterzach staropolskich (tekst nr 1 w powyższym wykazie).

Poszukuję także wykładników stylu modlitewnego we współczesnych przekładach *Księgi Psalmów*. Porównanie przekładów psalmów błagalnych we współczesnych translacjach biblijnych pozwoliło zauważyć, że w niektórych współczesnych przekładach *Biblii*, np. *Biblii Paulistów* tłumacze starali się zachować modlitewny charakter psalmów, poprzez odpowiednie kształtowanie ich tytułów i komentarzy, natomiast inne przekłady, np. *Biblii Tysiąclecia* większy nacisk kładą na interpretacje *Księgi Psalmów* jako jednej z ksiąg biblijnych (tekst nr 2 w powyższym wykazie).

Modlitwy mają charakter dialogowy, ich adresatem jest Bóg. Sposoby ujmowania Boga jako adresata modlitw są przedstawione w kolejnym artykule z tej grupy (tekst nr 3 w powyższym wykazie).

Językowy obraz Boga w przekładach biblijnych

1. *Reprodukcja i remetaforyzacja jako strategie tłumaczenia metafory. Na przykładzie tłumaczeń nazwy Boga w „Psalterzu puławskim”*, [w:] *Проблеми семантики слова, речення та тексту*, Київ 2004, s. 7-13.
2. *Sposoby kreowania adresata w komunikacji sakralnej*, [w:] *Мова, суспільство, журналістика*, za red. В.В. Різуна, А.І. Мамалиги, Київ 2011, s. 96-101.
3. *Wybrane aspekty przekładu językowego obrazu Boga (na przykładzie psalterzy staropolskich)*, [w:] *Актуальні проблеми менталінгвістики*, za red. Л. В. Корновенко, Черкаси 2007, s. 12-16.

Seria artykułów poświęconych językowemu obrazowi Boga wiąże się z poprzednią grupą z uwagi na analizę komunikacji sakralnej. W artykułach tworzących tę grupę badam zagadnienia dotyczące przekładu językowego obrazu Boga w tekstach *Psalmów*. Swoją uwagę skupiam na strategiach tłumaczenia nazwy Boga (tekst nr 1 w powyższym wykazie) oraz na definiowaniu Boga jako adresata modlitwy (tekst nr 2 w powyższym wykazie), a także na sposobach tłumaczenia określeń, których psalmista użył wobec Boga, zwłaszcza tych, które w polskiej kulturze są waloryzowane negatywnie i wobec tego są zastępowane innymi, należącymi do tego samego pola znaczeniowego (tekst nr 2 w powyższym wykazie).

Przestrzeń i światło jako archetypowe elementy metafor kreujących sacrum w tekstach religijnych

1. *Archetypowy symbol przepaści w Psalmie 42 i jego interpretacje w wierszach z cyklu Kościół Karola Wojtyły*, [w:] *Znaleźć źródło: twórczość Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, pod red. Z. Andresa, J. Pastorskiej, Rzeszów 2005, s. 204-212.
2. *Sposoby przedstawiania przestrzeni sacrum w tekstach religijnych*, [w:] *Przestrzeń w języku i kulturze: analiza tekstów literackich i wybranych dziedzin sztuki*, pod red. J. Adamowskiego, Lublin 2005, s. 245-251.

3. *Wielokulturowość w staropolskich przekładach „Księgi Psalmów” na przykładzie symboliki światła*, [w:] *Wielokulturowość w języku*, pod red. A. Dąbrowskiej i A. Burzyńskiej-Kamienieckiej, seria: „Język a Kultura” t. 18, Wrocław 2006, s. 175-188.

Rozprawy naukowe tworzące ostatnią część cyklu koncentrują się na biblijnych metaforach, które mają charakter archetypów. Do tego typu metafor konceptualnych należą przestrzeń i zjawiska świetlne. Ważną cechą symboli o archetypowej postawie jest tworzenie pojęciowych układów antynomicznych, takich jak: boskie – ludzkie, dobre – złe.

W publikacji poświęconej symbolice światła (tekst nr 3 w tym zestawieniu) zauważam, że większość miejsc, w których w *Psałterzu* występują odniesienia do archetypu światła jest zgodna z biblijnym starotestamentowym wzorcem, co wiąże się z kulturową uniwersalnością tego symbolu. Drobne odchylenia od hebrajskiego pierwowzoru, utrwalonego w *Septuagincie*, są w staropolskich tłumaczeniach *Księgi Psalmów* wynikiem przejętej z *Wulgaty* chrześcijańskiej interpretacji tekstów starotestamentowych. Wynikają także z kierunku rozwoju leksemów oznaczających zjawiska świetlne, np. w *Psałterzu puławskim* pojawia się leksem *lucyper*, jest to staropolska próba oddania nazwy jutrzeńki jako pory przynoszącej światło (*lux*, łac. ‘światło’ i *ferre*, łac. ‘nieść’).

W rozprawie poświęconej konceptualizacji przestrzeni sacrum (tekst nr 2 w tym zestawieniu), badam sposoby, za pomocą których miejsce przebywania Boga jest przedstawiane w staropolskich przekładach *Księgi Psalmów*. Podobnie jak w przypadku światła, archetypiczny charakter symboliki przestrzennej, obecny we wszystkich kulturach, pozwala zachować waloryzację przestrzeni, to co boskie jest lokalizowane zawsze na górze. W poszczególnych translacjach zmieniają się jedynie leksykalne wykładniki tej metafory, co związane jest z jednej strony z poszukiwaniem wyrazów najlepiej oddających sensy symboliki, a z drugiej z tzw. życiem wyrazów, czyli zmianami semantycznymi różnych leksemów.

Kolejnym tekstem, wchodzącym w skład serii publikacji poświęconych archetypom biblijnym, jest analiza symbolu przepaści w jednym z wierszy Karola Wojtyły (tekst nr 1 w powyższym zestawieniu). Zbadanie funkcjonowania symbolu przepaści w tekście poetyckim pozwoliło zauważyć transformacje znaczeniowe symbolu przepaści: od archetypicznego znaku zła, poprzez symbolikę przestrzeni świątyni po symbol tajemnicy człowieka i wcielenia Chrystusa oraz Jego obecności w Kościele.

Karol Wojtyła, budując w ten sposób obraz istnienia Kościoła, wykorzystuje migotliwość treści symbolu i wydobywa mniej skonwencjonalizowane znaczenia przepaści. Dzięki tym zabiegom obraz świata profanum (obraz przepaści) staje się pretekstem do ukształtowania świata sacrum – obrazu świątyni i wspólnoty.

4.2.2. Historia języka polskiego jako przedmiot dydaktyki szkolnej i uniwersyteckiej

Moje zainteresowania historycznojęzykowe wiązały się z tematyką prowadzonych zajęć. Pod koniec lat 90. XX w. rozwój uniwersyteckiej dydaktyki języka polskiego zmierzał w kierunku eliminowania przedmiotów z zakresu diachronii języka polskiego. Jako wykładowca uczący tych przedmiotów zabrałam wówczas głos w dyskusji nad propozycjami zmniejszania liczby godzin z tych przedmiotów – dyskusja w Lublinie podczas konferencji poświęconej zagadnieniom uniwersyteckiej dydaktyki języka polskiego. W konsekwencji w obręb swoich tematów badawczych włączyłam problematykę nauczania przedmiotów historycznojęzykowych, wydając z tego zakresu poniższe publikacje:

1. Podręcznik akademicki: *Na tropach przeszłości języka. Fonetyka*, Rzeszów 2013. (Współautorka: Agnieszka Myszk).

2. *Gramatyka historyczna języka polskiego w dydaktyce szkolnej i uniwersyteckiej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego . Dydaktyka”, 2008, z. 5, s. 95-115. (Współautorka: Agnieszka Myszka).
3. *Sposoby ujmowania zagadnień językowych w podręcznikach akademickich i szkolnych – na przykładzie miękkości spółgłosek polskich*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Dydaktyka 7”, z. 72/2012, , s. 135-150. (Współautorka: Agnieszka Myszka).
4. *Historia języka polskiego w dydaktyce szkolnej – z perspektywy nauczyciela akademickiego*, [w:] *Kształcenie językowe w dobie kultury masowej polisensorycznej*, pod red. U. Kopeć, Z. Sibigi, Rzeszów 2010, s.198-210. (Współautorka: Agnieszka Myszka).
5. *Historia języka polskiego w dydaktyce szkolnej*, [w:] *Kultura mówienia dawniej i dziś. Propozycje, scenariusze, ćwiczenia*, red. M. Kułakowska, A. Myszka, Rzeszów 2014, s. 111-131.
6. *Rozwój palatalności spółgłosek środkowojęzykowych*, [w:] *Kultura mówienia dawniej i dziś*, red. M. Kułakowska, A. Myszka, Rzeszów 2014, s. 89-98.
7. *Onomastyka w dydaktyce szkolnej*, [w:] *Kultura mówienia dawniej i dziś. Propozycje, scenariusze, ćwiczenia*, red. M. Kułakowska, A. Myszka, Rzeszów 2014, s. 95-110. (Współautorka: Agnieszka Myszka).

Omawiany cykl publikacji był przede wszystkim próbą zbadania programów nauczania historii języka polskiego oraz stanu wiedzy młodzieży szkolnej i akademickiej w zakresie historii języka polskiego, a także związanych z tym potrzeb (tekst nr 4 w powyższym wykazie). Analizie zostały poddane także podręczniki do języka polskiego dla szkół średnich, pod kątem przekazu treści historycznojęzykowych (tekst nr 3 w tym zestawieniu) oraz opinie studentów na temat podręczników akademickich do gramatyki historycznej języka polskiego (tekst nr 2 w powyższym zestawieniu). Celem tych badań było zebranie informacji na temat oczekiwań studentów wobec podręcznika do gramatyki historycznej języka polskiego, a także ustalenie potrzeb środowiska akademickiego.

Efektem końcowym, choć nie jedynym, był opublikowany w roku 2013 akademicki podręcznik do fonetyki historycznej języka polskiego pt. *Na tropach przeszłości języka*. Podręcznik ma być nie tylko źródłem wiedzy potrzebnej do zdania egzaminu z zakresu gramatyki historycznej. Założyłyśmy ze współautorką, że będzie również inspiracją dla przyszłego nauczyciela polonisty, który, korzystając z pytań wzorowanych na autentycznych wątpliwościach przeciętnych użytkowników języka (np. oboczności a:e, o:e), umożliwi wyjaśnienie zjawisk występujących w języku, w odwołaniu do wiedzy historycznojęzykowej.

Każdy z rozdziałów podręcznika zaczyna się częścią z pytaniami dotyczącymi zjawisk współczesnego języka. Te części noszą tytuł *Pytania, które może zadać poloniście Jaś Dociekliwy*. Odpowiedzi na problemy sformułowane w pytaniach stanowią wykład dotyczący zagadnień z zakresu historii języka i fonetyki historycznej, takich jak np. rozwój jerów, przegłos itp. Informacje te mają zawsze stały tytuł: *Co powinien wiedzieć nauczyciel Jasia Dociekliwego*. Kolejne stałe części to: 1) wybór innych opracowań, w których jest omówione dane zagadnienie; część zatytułowana *Jak uniknąć najczęstszych błędów*, w której, korzystając z własnego doświadczenia dydaktycznego, omawiamy najczęstsze błędy popełniane przez studentów; 2) *Pomoc dydaktyczna*, czyli różnego typu tabele i schematy, które pozwalają zapamiętać najważniejsze zagadnienia; 3) pytania, które pojawiają się po rozdziale teoretycznym i pomagają w samodzielnym opanowaniu wiedzy; 4) ćwiczenia o zróżnicowanym stopniu trudności, które niekiedy przyjmują atrakcyjną dla odbiorcy formę krzyżówek i diagramów. Każdy rozdział kończy się wyborem współczesnych tekstów. Zadaniem studenta jest znalezienie w nich form, które zawdzięczają swój kształt procesom historycznym. Ułatwieniem w korzystaniu z ćwiczeń i w pracy z tekstem jest słowniczek

rekonstrukcji prasłowiańskich. Forma podręcznika ma zachęcać do poznawania gramatyki historycznej, ma też przełamać stereotypy dotyczące tego przedmiotu.

Oprócz podręcznika, ważną pomocą dla polonisty, który chce przybliżyć swoim uczniom zagadnienia historii języka, są scenariusze zajęć dla młodzieży opublikowane w tomie *Kultura mówienia dawniej i dziś. Propozycje, scenariusze, ćwiczenia* (teksty nr 5 i 7 w tym zestawieniu). Ponadto do cyklu zaliczam także publikację *Rozwój palatalności spółgłosek środkowojęzykowych* (tekst nr 6 w powyższym zestawieniu), ponieważ przedstawiane w niej zagadnienia dotyczą zjawisk fonetycznych, często niewystarczająco omówionych w dostępnych podręcznikach do gramatyki historycznej.

4.2.3. Dydaktyka języka polskiego jako obcego

Omawiany tu cykl składa się z trzech artykułów. Planowane są również kolejne publikacje dotyczące zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego. Dotychczasowy cykl tworzą następujące publikacje:

1. *Pory roku*, [w:] *Głos – Język – Komunikacja*, pod red. A. Myszkki i E. Oronowicz-Kidy, Rzeszów 2015, s. 195-200. (Współautorki: Agnieszka Myszkka, Anna Jamrozek-Sowa).
2. *Czy opakowanie tworzy przedmiot?* [w:] *Głos – Język – Komunikacja*, pod red. A. Myszkki i E. Oronowicz-Kidy, Rzeszów 2015, s. 201-208. (Współautorki: Agnieszka Myszkka, Anna Jamrozek-Sowa).
3. *Polska grzeczność językowa*, [w:] *Głos – Język – Komunikacja*, pod red. A. Myszkki i E. Oronowicz-Kidy, Rzeszów 2015, s. 209-213. (Współautorki: Agnieszka Myszkka, Anna Jamrozek-Sowa).

Konsekwencją wyjazdów studyjnych oraz stażu w ramach programu *Erasmus* są publikacje dotyczące nauczania języka polskiego jako obcego. Do tej pory ukazały się trzy – wymienione wyżej – współautorskie artykuły zawierające scenariusze zajęć z języka polskiego jako obcego. Planuję wydanie kolejnych tego typu opracowań, zwłaszcza z zakresu ćwiczeń fonetycznych.

5. Działalność redakcyjna, organizatorska, dydaktyczna i popularyzatorska

5.1 Działalność redakcyjna

Jestem współredaktorką monografii naukowych poświęconych różnym zagadnieniom językoznawstwa i polonistyki:

1. *Problematyka lingwistyczna dyskursu przestrzeni politycznej, społecznej i kulturowej*, Rzeszów 2011, ss. 128. (Współredaktorka: Magdalena Balawender).
2. *Kultura mówienia dawniej i dziś*. Rzeszów 2014, ss. 370. (Współredaktorka: Agnieszka Myszkka).
3. *Kultura mówienia dawniej i dziś. Propozycje, scenariusze, ćwiczenia*, Rzeszów 2014, ss. 131. (Współredaktorka: Agnieszka Myszkka).
4. *Obszary polonistyki. Język – kultura – literatura*, Rzeszów 2014, ss. 281. (Współredaktorki: Jolanta Pasterska, Anna Antas, Karolina Krzysztóń).

Dwie monografie zatytułowane *Kultura mówienia dawniej i dziś* są poświęcone szeroko pojętej kulturze języka, rozpatrywanej zarówno w aspekcie synchronicznym, jak i diachronicznym. Pierwsza z wymienionych monografii zawiera artykuły dotyczące problematyki poprawności ortograficznej, ortofonicznej oraz stylistycznej w wypowiedziach pisemnych i ustnych, w sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych. W drugiej monografii są natomiast zamieszczone scenariusze zajęć związanych z kulturą języka.

Ponadto jestem współredaktorką monografii pt. *Problematyka lingwistyczna dyskursu przestrzeni politycznej, społecznej i kulturowej*, która zawiera rozdziały poświęcone analizom różnego typu dyskursów (politycznego, edukacyjnego).

Jestem także współredaktorką monografii pt. *Obszary polonistyki*, na którą złożyły się konferencyjne referaty studentów i doktorantów, poświęcone różnym zagadnieniom językoznawczym, kulturoznawczym i literaturoznawczym.

5.2. Doskonalenie warsztatu dydaktycznego (udział w stażach naukowych i szkoleniach)

Swoją wiedzę dydaktyczną staram się systematycznie poszerzać dzięki uczestnictwu w różnego typu szkoleniach oraz udziałowi w krajowych i zagranicznych stażach dydaktycznych.

Ukończyłam m.in. szkolenie z zakresu psychologii pt. *Szkolenie kształcące umiejętności pracy z grupą* w ramach programu *Rozwój potencjału dydaktycznego UR na poziomie europejskim*, realizowanego ze środków Unii Europejskiej przez Uniwersytet Rzeszowski (zob. załącznik 4, cz. III, pkt. A, ppkt.1)

W ramach tego samego programu odbyłam także wizytę studyjną na Uniwersytecie w Bolonii, gdzie zapoznałam się z organizacją studiów w zakresie języka polskiego jako obcego, miałam tam także możliwość hospitacji i prowadzenia zajęć z języka polskiego (zob. załącznik 4, cz. III, pkt. G). Umiejętności te rozwijałam również podczas pobytu na Uniwersytecie w Lizbonie, na którym byłam w ramach programu Erasmus (zob. załącznik 4, cz. III, pkt. G) oraz podczas wizyty studyjnej na Uniwersytecie Stanowym Stanu Parana w Kurytybie w Brazylii w ramach programu *Uniwersytet Rzeszowski Nowoczesność i Przyszłość Regionu*, realizowanego z funduszy Unii Europejskiej (zob. załącznik 4, cz. III, pkt. G). Podczas tej ostatniej wizyty zapoznałam się także z problematyką nauczania języka polskiego słuchaczy polskiego pochodzenia.

Dzięki wizytom studyjnym podniosłam poziom swojej wiedzy na temat dydaktyki języka polskiego jako obcego, co pozytywnie wpłynęło na zajęcia prowadzone w Centrum Kultury i Języka Polskiego dla Obcokrajowców „Polonus”, a także na sposób prowadzenia zajęć dla studentów, którzy uczyli się na studiach 2 stopnia na kierunku *filologia polska* o specjalizacji nauczycielskiej ze specjalnością dodatkową nauczanie języka polskiego jako obcego.

Doświadczenia zdobyte podczas wyjazdów studyjnych ułatwiły mi także zrozumienie sytuacji edukacyjnej Polaków na Wschodzie, którą poznałam, pracując w Wydziale Konsularnym Ambasady RP w Kijowie.

Wizyty studyjne zaowocowały również nawiązaniem ciągle aktualnych kontaktów naukowych – dzięki nim np. przeprowadziłam badania imion Brazylijczyków polskiego pochodzenia.

Uczestniczyłam także w stażu naukowo-dydaktycznym na Uniwersytecie Jagiellońskim, w ramach programu *Uniwersytet Rzeszowski Nowoczesność i Przyszłość Regionu* (zob. załącznik 4, cz. III, pkt. G) oraz w stażu naukowym na tej samej uczelni (zob. załącznik 4, cz. III, pkt. G). Opiekunem obu moich pobytów naukowych była prof. dr hab. Halina Kurek, kierownik Katedry Lingwistyki Kulturowej i Socjolingwistyki. Podczas zebrań katedry miałam możliwość uczestniczenia w dyskusjach na temat nazw postrzeganych z perspektywy kulturowej – wówczas też powstała koncepcja badania językowego i kulturowego obrazu grupy ludzi w nazwach własnych.

Prowadzenie zajęć z fonetyki języka polskiego na podyplomowych studiach logopedii było inspiracją do podjęcia nauki na tych studiach w 2012 roku. Studia ukończyłam w roku 2014. Dzięki zdobytej wiedzy i kompetencjom z zakresu logopedii mogłam w latach 2016-2018 prowadzić zajęcia dla studentów rzeszowskiej polonistyki, którzy wybierali specjalność logopedyczną, a także prowadzić zajęcia z emisji głosu i ortofonii. Umiejętności zdobyte podczas studiów podyplomowych systematycznie uzupełniam, uczestnicząc w różnych

kursach i warsztatach organizowanych dla logopedów (zob. załącznik 4, cz. III, pkt. H). Obecnie poszerzam swoje kompetencje na podyplomowych studiach z zakresu integracji sensorycznej.

Ponadto w lutym 2019 roku ukończę kurs e-learningu prowadzony na Uniwersytecie Rzeszowskim.

5.3. Działalność dydaktyczna

Prowadzona przeze mnie działalność dydaktyczna obejmuje różnego typu zajęcia kursowe realizowane na kierunkach studiów proponowanych przez Instytut Polonistyki i Dziennikarstwa, w którym jestem zatrudniona, oraz opiekę nad studentami rozwijającymi swoje zainteresowania w ramach kół naukowych.

5.3.1. Dydaktyka uniwersytecka

Od początku zatrudnienia w 1995 roku specjalizuję się w przedmiotach historycznojęzykowych: gramatyce języka polskiego, historii języka polskiego i dialektologii. Od 2005 roku przeprowadzałam egzaminy z gramatyki historycznej języka polskiego. Jestem także autorką programów dwóch przedmiotów historycznojęzykowych, które po wprowadzeniu trzystopniowego systemu studiów były realizowane na studiach drugiego stopnia: dydaktyka historii języka polskiego(ćwiczenia konwersatoryjne)i rozwój systemu leksykalnego (ćwiczenia audytoryjne).

Oprócz tego prowadziłam takie zajęcia jak: metodologia badań językoznawczych, tekstologia, kultura języka, leksykologia, emisja głosu i ortofonia. Po roku 2016 realizowałam zajęcia z przedmiotów logopedycznych na studiach polonistycznych ze specjalnością logopedyczną, takie jak: praktyki logopedyczne (diagnoza i terapia logopedyczna), fonetyka z ortofonią dla logopedów, budowanie systemu językowego, diagnoza i terapia oligofazji, klasyfikacja wad wymowy. Ponadto uczyłam przyszłych logopedów i neurologopedów na podyplomowych studiach logopedii. Prowadziłam zajęcia z fonetyki z ortofonią dla logopedów, z kultury języka, i z neurolingwistyki.

Od 2008 roku prowadzę seminaria magisterskie i licencjackie. Wypromowałam 5 magistrów i 35 licencjatów. Byłam także recenzentem 26 prac licencjackich. Większość z nich dotyczyła zagadnień onomastycznych, a ostatnio znaczna część wypromowanych prac licencjackich poświęcona była zagadnieniom rozwoju języka dziecka. W roku 2018 jedna z absolwentek mojego seminarium została nagrodzona pierwszym miejscem w instytutowym konkursie na najlepszą pracę licencjacką: Beata Oźga, praca licencjacka pt. *Stan wiedzy nauczycieli polonistów na temat problemów językowych związanych z dysleksją u uczniów klas IV-VI szkoły podstawowej*. Dwie dyplomantki z tego seminarium przygotowały artykuły naukowe na podstawie prac napisanych pod moją opieką. Artykuły te będą opublikowane w cyklicznym wydawnictwie pt. *Głos – Język – Komunikacja*.

W tym roku sprawuję opiekę nad seminarium na podyplomowych studiach logopedii. Brałam także udział w pracach komisji egzaminacyjnych podczas rekrutacji na studia filologii angielskiej (trzykrotnie od roku 2000), filologii polskiej (trzykrotnie, ostatnio w 2018 roku podczas rozmowy kwalifikacyjnej na studia drugiego stopnia). Uczestniczyłam również w rekrutacji słuchaczy podyplomowych studiów logopedii, zarówno na kierunku logopedia, jak i neurologopedia.

5.3.2. Opieka nad studentami działającymi w kole naukowym

Od 1996 r. byłam zaangażowana w opiekę nad studentami pracującymi w kole naukowym. Pełniłam funkcję opiekuna naukowego na obozach dialektologicznych w Trzcinicy i w Niwiskach oraz podczas wyjazdu studyjnego do Wiednia. Organizowałam też akademickie wyjazdy studyjne do Krakowa. W ramach tych wyjazdów studenci uczestniczyli w prezentacji *Psalterza puławskiego* i innych cennych zabytków języka polskiego w Muzeum

Czartoryskich, odwiedzili Pracownię Języka Staropolskiego w Instytucie Języka Polskiego PAN oraz Wydział Polonistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Byłam współorganizatorką dwóch konferencji studencko-doktoranckich: *Od miłości do nienawiści. Językowe mechanizmy kreowania emocji* (w 2009 roku) oraz *Obszary polonistyki. Język – kultura – literatura* (w 2013 roku). Niemal od początku istnienia *Tygodnia Polonistów* biorę udział w organizacji tej cyklicznej studenckiej imprezy promującej rzeszowską polonistykę, a w latach 2012-13 byłam głównym koordynatorem tego przedsięwzięcia. W ramach *Tygodnia Polonistów* studenci organizują wydarzenia znane już w rzeszowskim środowisku, takie jak *Dyktando Uniwersyteckie*, studencko-doktoranckie konferencje naukowe, konkursy recytatorskie, przeglądy filmów, spotkania ze znanymi badaczami języka i literatury itp.

Obecnie jestem opiekunem naukowym Sekcji Logopedów przy Kole Naukowym Polonistów. Studenci działający w tej sekcji mają możliwość hospitalacji terapii logopedycznej, a także przygotowywania i prowadzenia zajęć z dziećmi w gabinecie logopedycznym. Dzięki tej działalności istnieje możliwość nieodpłatnej pomocy logopedycznej dla dzieci z dyslalią.

5.4. Działalność organizacyjna i popularyzatorska

Moja działalność w tym zakresie obejmuje organizację konferencji naukowych, przygotowywanie projektów, współpracę zagraniczną oraz inne prace związane z funkcjonowaniem Instytutu Polonistyki i Dziennikarstwa UR.

Oprócz wymienionych wcześniej konferencji studencko-doktoranckich byłam współorganizatorką następujących polskich konferencji naukowych: XXI konferencji z cyklu *Język: teoria – dydaktyka*, zorganizowanej w dniach 27-29 maja w Trzcinicy; LVII Zjazdu PTJ w Rzeszowie w 1999 roku, pt. *Lingwistyka i jej odmiany a inne dyscypliny humanistyczne*; konferencji z udziałem gości zza granicy pt. *Kultura mówienia dawniej i dziś*, zorganizowanej w dniach 27-29 września 2012 roku oraz ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej w 25-lecie śmierci Profesora Stefana Reczka, w dniach 9-10 maja 2018 roku, pt. *W rzecz polską wstąpić. Polszczyzna dawna i dzisiejsza*.

Jestem także zaangażowana w rozwijanie współpracy międzynarodowej Instytutu Polonistyki i Dziennikarstwa z ośrodkami naukowymi, zwłaszcza na Ukrainie. W roku 2009 byłam współorganizatorką cyklu wykładów dla studentów i pracowników (wówczas jeszcze) Instytutu Filologii Polskiej, które przeprowadziła prof. Natalia Szumarowa z Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie. W 2010 roku wzięłam udział w pracach zespołu przygotowującego projekt Uniwersytetu Rzeszowskiego w Programie Polska-Ukraina-Białoruś 2007-2013 finansowanego ze środków Unii Europejskiej.

Uczestniczę w pracach związanych z tworzeniem programów studiów. Brałam udział w pracach komisji przygotowującej dokumentację Krajowej Ramy Kwalifikacyjnej, odbyłam szkolenia dotyczące zasad konstruowania tego typu dokumentów i przygotowywałam dokumentację dotyczącą programów studiów w Instytucie Filologii Polskiej (od maja 2018 roku Instytut Polonistyki i Dziennikarstwa), m.in. matrycę efektów kształcenia. Jestem także członkinią zespołu specjalistów, który przygotował program kształcenia dla studiów podyplomowych o specjalności *neurologopedia*. Do roku 2015 pełniłam funkcję koordynatora praktyk na podyplomowych studiach logopedii.

Jako nauczyciel akademicki i logopeda staram się popularyzować wiedzę o języku polskim. Od 1995 roku jestem członkinią Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego. Jako przedstawicielka Oddziału TMJP w Rzeszowie w 2010 roku kierowałam projektem finansowanym ze środków Marszałka Województwa Podkarpackiego. W ramach tego projektu został zorganizowany konkurs multimedialny „Internetowy mistrz kultury języka”, którego celem było propagowanie kultury języka polskiego wśród młodzieży szkolnej.

Współpracuję także z Podkarpackim Centrum Edukacji Nauczycieli – należę do zespołu recenzentów czasopisma naukowego *Kwartalnik Edukacyjny*.

Wielokrotnie pomagałam przy organizacji cyklicznej konferencji szkoleniowej dla podkarpackiego środowiska logopedów, a roku 2018 byłam główną organizatorką VII Rzeszowskiej Sesji Logopedycznej pt. *Dys-problemy bez tremy. Współczesne metody terapii i wsparcia osób z dysleksją rozwojową*, która odbyła się w dniach 21-22 kwietnia 2018 roku w Rzeszowie. Natomiast w 2017 roku prowadziłam warsztaty ortofoniczne dla szkół współpracujących z (wówczas jeszcze) Instytutem Filologii Polskiej.

W okresie zatrudnienia w Wydziale Konsularnym Ambasady RP w Kijowie również dbałam o popularyzację języka polskiego, m.in. organizując 14 października 2015 roku warsztaty teatralne dla nauczycieli i lektorów języka polskiego pracujących na Ukrainie, a także przygotowałam program warsztatów z zakresu fonetyki dla nauczycieli języka polskiego jako obcego.

*Małgorzata
Kucielowska*